

MI KERÜL AZ ASZTALRA?

Munkafüzet önkormányzatoknak
a helyi élelmezés átalakításához

Kedves Olvasó!

Ha önkormányzatnál dolgozol, valószínűleg ma is foglalkozol élelmezéssel, csak nem így hívod. Az óvoda és az iskola konyhája, a szociális étkeztetés, a piac, a közterületi kertek, a biohulladék, a városi pályázatok mind az élelmezésről is szólnak. Ez a füzet abban segít, hogy ezeket a már meglévő feladatokat összekösd.

Miért érdemes? Mert az élelmezés az a terület, ahol a városlakók a legközvetlenebbül érzik, hogy a település jól működik. A drágulás, a gyerekek menzája, az idősek ellátása, a helyi termelők megélhetése, az aszály és a hőség mind erről szól. Az élelmezés nemcsak környezeti vagy gazdasági, hanem mindenekelőtt szociális ügy: arról szól, hogy ki fér hozzá jó minőségű, megfizethető ételhez, és ki marad ki belőle.

Nem kell a nulláról kezdeni, és nem kell külföldre menni ahhoz, hogy lássuk, hogyan működik. Budapesten a 19. század végétől a városvezetés közszolgáltatásként kezelte az élelmiszer-ellátást: vásárcsarnokokat épített, tejakciót szervezett, iskolai étkeztetést adott. Az Egyesült Államokban az Amerikai Településtervezői Szövetség (APA) már 2007-ben kimondta, hogy az élelmezés a településtervezés része, azóta pedig Európa és a világ sok városa saját élelmezési stratégiát készített. Ezekből a példákból is válogattunk.

Nincs egyetlen helyes modell. Ami Gentben vagy Barcelonában működik, az egy magyar kisvárosban vagy egy budapesti kerületben másképp fog kinézni, és ez így van rendjén. A füzet kérdéseket, sémákat és jó példákat tartalmaz, amelyekkel a saját településed helyzetére szabott utat végiggondolhatod.

Hogyan használd a füzetet? A fejezetek többnyire három elemből állnak: egy rövid ismertető, egy hazai vagy külföldi jó gyakorlat („Mások hogy csinálják?”) és egy feladat, amelyet egyedül vagy a kollégáiddal, akár belső műhelymunka keretében is kitölthetsz. A kilenc feladat végére összeáll az első helyzetkép és egy konkrét, elindítható ötlet. A füzet végén olvasnivalókat és elérhetőségeket találsz, ha továbblépnél.

A füzet az ESSRG kutatóinak munkája, amely a Budapest Főváros Önkormányzatával közösen végzett, uniós finanszírozású FoodCLIC projekt tapasztalataira épül.

ESSRG

BUDAPEST

Funded by the European Union

foodclic

I. Bevezető

Mire jó ez a füzet?

Ez a füzet abban segít, hogy végiggondold: mit tehet ma önkormányzatod az élelmezés területén, és mit tehetne ezen felül viszonylag kis ráfordítással. Kérdéseket és sémákat ad, amelyekkel a saját városod stratégiáját összeállíthatod.

Ahol már elindult a változás

Világszerte egyre több városban válik stratégiai kérdéssé, hogy honnan és milyen minőségű élelmiszer érkezik a városba, mennyire esznek egészségesen az emberek, és milyen környezeti hatása van a városban megtermelt vagy odaérkező élelmiszernek.

Gent belga város 2013-ban indította el élelmiszer-politikáját Gent en Garde néven. Öt egyszerű célt fogalmaztak meg: rövidebb ellátási láncok, fenntarthatóbb termelés és fogyasztás, több társadalmi haszon az élelmiszerből, kevesebb élelmiszer-pazarlás és a maradék újrahasznosítása. A célok mellé élelmezési tanácsot hoztak létre: nagyjából harminc szereplő – termelők, kereskedők, vendéglátósok, civilek, kutatók és a hivatal munkatársai – ült egy asztalnál, és saját kerettel támogathatta az új helyi kezdeményezéseket.

Gent ekkor már nem a nulláról indult: 2009 óta minden csütörtökön vegetáriánus menü került a városi iskolák, bölcsődék és hivatali étkezdék asztalára, és a kezdeményezést a világ számos városa átvette. A stratégia hozadéka kézzelfogható: 2017 óta a város élelmiszermentő központja nagy tételben veszi át a még jó, de eladhatatlan élelmiszert, szociális szervezeteknek osztja szét, és közben munkát ad a munkaerőpiacról kiszorultaknak; az iskolai menük átalakításával pedig érdemben csökkent a közétkeztetés károsanyag-kibocsátása.

Gent története azonban figyelmeztetést is hordoz: 2025-ben a városi költségvetési megszorítások miatt több élelmezési projekt támogatását megszüntették. Egy élelmezési stratégia tehát nem egyszer születik meg, hanem minden költségvetési ciklusban újra meg kell védeni.

Hasonló folyamatok futnak Barcelonában, Berlinben, Milánóban, Lisszabonban, Koppenhágában, Bristolban, São Paulóban, Belo Horizontében, Torontóban, Szöulban és Nairobiban is. A Milánói Városi Élelmezéspolitikai Paktumhoz 2015 óta mintegy 300 város csatlakozott a világ minden részéről. **Az élelmezés az elmúlt tíz évben önálló önkormányzati szakpolitikai terület lett.**

Volt már ilyenünk

Érdemes tudni, hogy a városi élelmezéspolitika Magyarországon nem külföldi újdonság, hanem visszatérő hagyomány. Budapest városvezetése a 19. század végétől kezdve úgy tekintett az élelmiszer-ellátásra, mint közszolgáltatásra. A Központi Vásárcsarnok és a vásárcsarnok-hálózat 1897-es megnyitása közegészségügyi és árszabályozási beruházás volt: a főváros el akarta érni, hogy az élelmiszer ellenőrzött körülmények között, kiszámítható áron, a termelőtől minél kevesebb közvetítőn keresztül jusson el a lakossághoz.

A székesfőváros saját élelmiszer-árusító üzemet működtetett, tejakciót szervezett a csecsemők és a kisgyermekek ellátására, iskolai tejet és étkeztetést adott, a világháborús és a válságévekben pedig közvetlenül avatkozott be a beszerzésbe és az elosztásba. A városperemi kishaszonbérletek, a konyhakertek és a vasúti töltések melletti művelés a két világháború között ezrek megélhetéséhez járultak hozzá.

Vagyis kivételesen jó hagyományai vannak fővárosunknak: az önkormányzat mint piacszervező, mint beszerző, mint földtulajdonos és mint étkeztető szerepe százéves találmány. Valójában arról van szó, hogy ezek a szerepek az elmúlt évtizedekben szétszóródtak a hivatalon belül, és elveszítették közös keretüket.

Miért kell vele foglalkozni?

Az élelmezés nehéz önkormányzati téma, hiszen sehol sincs és mindenhol ott van. Nincs „élelmezési osztály”, viszont az élelmiszer ott van a köznevelési, a szociális, az egészségügyi, a városüzemeltetési, a vagyongazdálkodási, a hulladékgazdálkodási, a főépítészi, a klíma- és a gazdaságfejlesztési ügyek mindegyikében. Itt van, pedig senki sem hívta.

Ez rossz hír és jó hír egyszerre. Rossz hír, mert ami mindenkié, az senkié – nincs gazdája, nincs forráskerete, nincs indikátora. Jó hír, mert szinte minden meglévő önkormányzati feladathoz hozzá lehet kapcsolni, tehát nem kell nulláról indulni, és nem kell külön forrást találni az első lépésekhez.

A FoodCLIC projekt ezt a felismerést tette a munka alapjává nyolc európai várostérségben, összesen 45 településen. Az élelmezés ügye akkor mozdul előre a városházán, ha a szakterületek közötti kapcsolatokat építjük, vagyis nem kell újabb különálló szakágazatot létrehoznunk.

1. Feladat – Kapcsolódások

Karikázd be az előző ábrán azokat a témákat, amelyekhez a te önkormányzatod ma is tud kapcsolódni, vagyis ahol van saját intézmény, szerződés, vagyon vagy munkatárs. Elképzelhető, hogy egy önkormányzat sok ponton kapcsolódik, csak nem élelmezésként gondol rá?

2. Feladat – Témák

Sorold fel azokat a témákat, amelyekkel szerinted fontos lenne foglalkozni a városodban vagy a településeden! Olyanokat is írhatsz, amelyek nem szerepelnek az ábrán.

	Téma	Miért fontos nálunk?	Ki foglalkozna vele a hivatalban?
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

Mások hogy csinálják?

A **Bakáts Téri Ének-Zenei Általános Iskola** szülői közösségében felmerült, hogy a menzát meg kellene újítani. A szülők nem petíciót írtak, hanem egy működő modellt kerestek és partnereket kezdtek gyűjteni hozzá. Így jött létre a **MAMZA**, a szülői munkaközösségek alulról szerveződő hálózata, amelyből mostanra közösségi élelmiszer-szövetkezet és társadalmi vállalkozás is nőtt, és 2026 őszétől már több ferencvárosi iskolában MAMZA által fejlesztett és tesztelt módon működik a menza.

Kik a szereplők?

Szülők és szülői munkaközösségek:
a kezdeményezők, akik felvetették az igényt és megszervezték a közösséget.

Iskola (intézményvezető, pedagógusok, konyhai dolgozók):
befogadta a kísérletet, helyet és időt adott neki.

Ferencvárosi Önkormányzat:
fenntartói és szervezési oldalról állt mellé, rendezvényt támogatott és vállalta a kerületi kiterjesztés célját.

Közétkeztető cég:
technológiai partner, nélküle nincs svédasztal és választható menü.

Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatala és egy EU-s program (SchoolFood4Change): a keret és a modell, amelyből a Fenntartható és Integrált Iskolai Menza (FINI) szemlélete jött.

Civil szakértők (pl. Felelős Gasztrohős), Magyar Élelmiszerbank, Nébih:
szemléletformálás, kóstoltatás, valamint a megmaradt étel rászorulókhoz történő juttatása.

Helyi termelők:
a rövid ellátási lánc, a kosárközösség és a sulipiac oldaláról.

Gyerekek:
akik nélkül az egész értelmetlen, és a visszajelzésük alapvető a sikerhez.

Tanulság: ki sem kell találni a programot. Azt kell megtenni, amit csak egy önkormányzat tud: fenntartóként megnyitni az intézmény kapuját, a közétkeztetési szerződés keretein belül mozgásteret adni, összehívni a kerekasztal tagjait, és felvállalni a folyamatot kerületi célként. Ez a legolcsóbb, de mégis a legerősebb önkormányzati eszköz: legitimációt adni egy meglévő közösségi energiának.

II. Mit tehet egy önkormányzat?

Mit adhat egy önkormányzat a lakosoknak az élelmezés területén?

Az önkormányzatnak nem kell termelőnek vagy kereskedőnek lennie ahhoz, hogy átalakítsa a település élelmezését. Nyolc szerepe van, és ezeknek nagy része már ma is működik, csak nincs összekapcsolva.

Forrásszerző és társfinanszírozó
Pályázat, önerő, helyiségbérlet-kedvezmény, munkaóra, eszköz. Gyakran nem pénzt, hanem hozzáférést kell adni.

Étkeztető / fenntartó
Bölcsőde, óvoda, iskola, idősotthon, szociális étkeztetés. A legnagyobb és legközvetlenebb eszköz: a településen naponta kiosztott adagok minősége, alapanyaga, mennyisége.

Beszerző
A közbeszerzési kiírás nem semleges műszaki dokumentum, hanem szakpolitikai eszköz. A részekre bontás, a szezonalitás, a frissesség, a minőségi és a szállítási feltételek eldöntik, hogy kik tudnak egyáltalán indulni.

Földtulajdonos és vagyongazda
Önkormányzati telkek, zártkertek, iskolaudvarok, tetők, üres üzlethelyiségek, piacok, barnamezős területek. Ezekkel lehet helyet adni kertnek, feldolgozónak, átvevőpontnak.

Szabályozó és tervező
Településrendezési eszközök, helyi építési szabályzat, közterület-használat, piactartás, vásárok rendje, mezőgazdasági területek védelme. Itt dől el, hogy tíz év múlva hol lehet termelni, és hol vásárolni.

Piacszervező
Vásárcsarnok, termelői piac, sulipiac, kosárközösség befogadása, átvevőpont biztosítása.

Hálózatépítő és összehívó
A hivatal az egyetlen szereplő, aki mindenkit egy asztalhoz tud ültetni, és akinek a meghívóját nehéz visszautasítani.

Tudásgazda és szemléletformáló
Adat, felmérés, kampány, képzés, iskolakert, közösségi főzés, rendezvény.

Mit lát ebből a lakosság? Kiszámítható és ehető menza, elérhető friss zöldség a lakóhelye közelében, kevesebb kidobott étel, működő piac, közösségi kert, és az az élmény, hogy van kihez fordulni ebben az ügyben.

3. Feladat – Szerepek

A településed önkormányzata jelenleg milyen élelmezéssel kapcsolatos tevékenységeket folytat? Segít a bal oldali ábra, de érdemes ezen túl is gondolkodni. (Érdemes átnézni a költségvetést, a szerződéseket és az intézményi listát is eszerint végiggondolni.)

Tipp: ha a táblázat kitöltése közben kiderül, hogy egy sorhoz több osztály is tartozik, de egyik sem ismeri a másik osztály munkatársait, akkor már meg is találtad az első teendőt.

Szerep	Mi történik?	Ki a felelős?	Mekkora a nagyságrend (adag / Ft / m² / fő)?
Étkeztető			
Beszerző			
Földtulajdonos			
Szabályozó			
Piacszervező			
Hálózatépítő			
Szemléletformáló			
Forrásszerző			

Mások hogy csinálják?

Óbuda-Békásmegyer önkormányzata egy közművekkel el nem látott, elhanyagolt, zártkerti besorolású saját területet választott ki a Csúcshegyen, és városi farmot alakított ki rajta. A fejlesztés az **Interreg Central Europe CoFarm4Cities** programjához kapcsolódott, amelyben Zágráb, Torino, Krakkó és Ljubljana is részt vett. A területet közművesíteni, kerítést cserélni, parkolót építeni kellett, a 30-60 m²-es parcellákat pedig egyéni bérlők, családok és baráti társaságok vehetik igénybe. A tervek szerint a farmon képzések és közösségi események is lesznek majd.

Ami önkormányzatilag érdekes:

- A megvalósítást az önkormányzat 100%-os tulajdonú városfejlesztő társasága vitte véghez. Ez adott szerződéskötési és üzemeltetési mozgásteret.
- A szabályozást pedig ennek megfelelően igazították. A terület külön övezeti besorolást kapott, mert enélkül a farm infrastruktúrája nem lett volna elhelyezhető. Ez a lépés vitákat is generált a kerületben, amire persze fel lehet készülni.
- A fenntartást átadták a bérlőkből alakult egyesületnek. A projekt így nem az önkormányzat állandó üzemeltetési terhe lett.
- 2,5 év előkészítés kellett hozzá, ami reális időtáv egy nulláról induló területfejlesztésnél.

Tanulság: egy hasznosítatlan, csak költséget termelő önkormányzati terület is lehet az élelmezéspolitika kísérleti terepe, ha van hozzá (a) pályázati forrás, (b) végrehajtásra alkalmas szervezet és (c) olyan közösség, amely átveszi a fenntartást.

III. Miért fontos, hogy átalakítsuk a városok élelmezését?

Helyzetkép

Az élelmiszerrendszer óriási hatással van az egészségünkre, a környezetre és a gazdaságra, de ez a hatás ma sok tekintetben rossz irányba mutat. A globális áttekintések szerint az élelmiszerrendszerek átalakítása a legtöbb mutató mentén elmarad a 2030-as céloktól: a legnagyobb lemaradás az élelmiszer megfizethetősége, az élelmezésbiztonság, a kibocsátások és az árak ingadozása terén van. A kutatások arra is figyelmeztetnek, hogy a kormányzási mutatók (koordináció, elszámoltathatóság, részvétel) azok, amelyek a legtöbb más mutatóra hatnak. Vagyis az élelmezés nem elsősorban technológiai, hanem szervezési és döntési problémákat jelent.

A városi fogyasztás súlya aránytalanul nagy. Egy 159 ország több mint 12 000 városi központját vizsgáló elemzés szerint az étrendhez köthető üvegházhatású gázkibocsátás néhány száz nagyvárosban koncentrálódik: a 200 legnagyobb hatású városi központ adja a városi lakosság mintegy 40%-át, de a városi étrendi kibocsátás közel felét. Ugyanez az elemzés arra is figyelmeztet, hogy az egészséges, fenntartható étrendre való átállás nem mindenhol jelent csökkenést: a szegényebb térségekben a több és jobb minőségű élelmiszer a cél. Az élelmezés átalakítása nem merül ki a „fogyasszunk kevesebbet” típusú üzenetekben.

Helyben ez így néz ki,
a fővárosi problématérkép öt csomópontja:

- **Hozzáférés és megfizethetőség.** Vannak településrészek, ahol nincs a közelben friss zöldséget áruló bolt vagy piac, és vannak háztartások, ahol az egészséges étrend egyszerűen drágább, mint amit kigazdálkodnak.
- **Egészség.** A hazai felnőtt lakosság több mint 60%-a túlsúlyos vagy elhízott, a gyerekek zöldség- és gyümölcsfogyasztása pedig alacsony. A közétkeztetés sok gyerek számára a nap egyetlen meleg étkezése.
- **Pazarlás.** A megtermelt élelmiszer jelentős része kárba vész, miközben ugyanabban a városban emberek élelmiszersegélyre szorulnak. A biohulladék pedig költséges hulladékkezelési tétel.
- **Termelői oldal.** A város körüli kistermelők elöregednek, a terület beépül, az értékesítési csatornák szűkek, a közbeszerzés pedig a jelenlegi formájában gyakran kizárja őket.
- **Klíma és víz.** Aszály, öntözési korlátok, talajromlás, hőhullámok. Ezek egyszerre veszélyeztetik a helyi termelést és növelik a városi zöldfelületek jelentőségét.

4. Feladat – Problématérkép

A településeden mit lehetne, mit kellene változtatni az élelmezés területén?

Írj mindegyik sorhoz legalább egy olyan problémát, amelyről konkrét példát tudsz mondani. A stratégia később ezekből az esetekből lesz meggyőző, nem az általános megállapításokból.

Az élelmiszerlánc szakasza	Mi a probléma nálunk?	Kit érint leginkább?	Mennyire sürgős (1–5)?
Termelés			
Feldolgozás			
Szállítás, elosztás, kereskedelem			
Étkezés (intézményi és otthoni)			
Maradék, hulladék			

Mások hogy csinálják?

Cascais Lisszabon agglomerációjának partmenti városa. Két dolgot biztosan másképp csinált, mint ahogy általában szokás. Először feltérképezte a várost, majd nekiállt tervet készíteni. Végigmérték, mi hol termelődik, hol dolgozzák fel, hol lehet megvenni, és hol vannak a fehér foltok: mely csoportok maradnak ki, és mely kormányzási szinten akad el a döntés. Ebből az derült ki, hogy a legnagyobb nehézség nem szakmai, hanem léptékbeli: a városi és a vidéki tér, illetve a különböző kormányzati szintek közötti összehangolás nem megfelelő.

A végrehajtást egy önkormányzati cégre bízták. A folyamatot a városi környezetvédelmi közszolgáltató társaság végzi. Ennek az a jelentősége, hogy van egy dedikált szervezet, amelyiknek épp ez a munkaköre, amelyik szerződhet, pályázhat, alkalmazottat tarthat, és amelyik túléli a választási ciklust.

Mit érez ebből a lakosság? A városban 34 közösségi kert, 5 közösségi gyümölcsös, 4 közösségi szőlőültetvény működik, ezenkívül 48 iskolakert, egy börtönkert és egy szedd-magad farm (Horta da Quinta do Pisão), ahol a helyi lakosok minden héten szüretelhetnek zöldségeket, és vásárolhatnak a farmon termesztett búzából készült kenyeret. A város rendszeresen szervez kertészeti tanfolyamokat is lakosoknak, hogy megtanuljanak biomódszerekkel termelni. Ennek hatására mára általános lakossági igény, hogy az új zöldterületek tervezésekor legyen bennük termesztésre alkalmas rész is.

Tanulság: minden stratégia annyit ér, amennyi szervezeti kapacitás van mögötte. Mielőtt dokumentumot írnál, keresd meg, melyik meglévő szervezeted (városfejlesztő kft., piacüzemeltető, közétkeztetési intézmény, klímareferens) tudja ténylegesen vinni az ügyet.

IV. Kikkel lehet együttműködni helyben?

A szereplők

Az élelmiszerrendszert senki nem birtokolja, így a változtatás mindig koalíciós munka. Azt javasoljuk, hogy a négyes hélix (quadruple helix) logikáját használd: négy szereplőcsoportot kell az asztalhoz ültetni, mert egyedül egyik sem elég.

Két dolgot érdemes előre tisztázni. Az **első:** nem mindenkit kell ugyanúgy bevonni. A nemzetközi tapasztalat szerint a leginkább érintett, de legkevesebb hatalommal bíró csoportoknak (kistermelők, alacsony jövedelmű háztartások, gyerekek szülei) valódi beleszólást érdemes adni a döntésbe, míg a nagy piaci szereplőket elsősorban adatszolgáltatáson keresztül, összeférhetetlenségi szabályokkal célszerű bevonni. Ha ez nincs rögzítve, egy rendezvény könnyen a legerősebb szereplő kommunikációs felületévé válhat. A **második:** a hivatalon belül is koalíciót kell építeni.

A gyakorlatban az élelmezési munka akkor akad el, amikor kiderül, hogy a menza a köznevelési, a földterület a vagyongazdálkodási, a komposzt a városüzemeltetési, a pályázat pedig a fejlesztési területhez tartozik. Egy belső, néhány fős, működőképes munkacsoport többet ér, mint a jól megírt koncepció.

Kinek miért éri meg?

Egy élelmezési kezdeményezés akkor is elakad, ha a meghívottak nem értik, nekik ebben mi a dolguk. Érdemes tehát még az első kerekasztal előtt végiggondolni, kinek mi a saját érdeke abban, hogy az önkormányzat foglalkozzon az élelmezéssel. Nem kell meggyőzni őket: meg kell találni, amiért maguktól is leülnének.

Kinek az érdeke?	Miért érdeke?	Mi ebből a kézzelfogható?
Lakosság	Az élelmiszer a háztartási költségvetés egyik legnagyobb és leginkább dráguló tétele, a gyerek napi egy főétkezését pedig az önkormányzat adja. Az élelmezés az egészség, a napirend és a mindennapi biztonság kérdése.	Ehető menza, elérhető közelben friss áru, olcsóbb szezonális termék, kert vagy közösségi főzés, kevesebb kidobott étel.
Helyi vállalkozók (termelők, boltosok, vendéglátósok, feldolgozók, szociális szövetkezetek)	Kiszámítható, helyben maradó kereslet. A közétkeztetés a településen a legnagyobb, egész évben állandó vevő; a piacnap és a helyitermék-védjegy pedig ingyen hozott vásárlóforgalom.	Beszerzési szerződés, piaci hely, közös logisztika, védjegy és nyilvánosság, kevesebb adminisztratív akadály.
Helyi intézmények (óvoda, iskola, bölcsőde, szociális és egészségügyi intézmény, konyha)	Nekik ez nem program, hanem napi üzem: panaszkezelés, maradék, allergia, létszám, határidő. Bármilyen javulás azonnal az ő munkájukat könnyíti.	Kevesebb visszaküldött étel és szülői panasz, kiszámíthatóbb szállítás, pedagógiai tartalom (iskolakert, ételismeret), kisebb hulladék.
Civilek (egyesületek, egyházak, ételmentők, kertészkörök, nyugdíjas- és szülői közösségek)	Ők jórészt már ma is ezt csinálják, csak eszköz és elismerés nélkül. Az önkormányzati figyelem számukra legitimációt és működési feltételt jelent.	Helyszín, engedély, közmű, raktár, hűtő, pályázati partnerség, lehetőség, és hogy nem kell minden évben elölről magyarázni, mit csinálnak.
Nem emberi érintettek (talaj, vizek, beporzók, fák és zöldfelületek, haszonállatok)	Nekik nincs hangjuk a testületi ülésen, viszont minden élelmezési döntés rájuk is vonatkozik: a talaj állapota, a víztartás, a beporzók jelenléte szabja meg, mi terem holnap a település körül.	Komposztálás és tápanyag-visszaforgatás, esővízgyűjtés, vegyszermentes közterület, beporzóbarát ültetés, állatjóléti szempont a beszerzésben.

Az utolsó sorral különösen érdemes foglalkozni. Ki szólal meg a nevükben? Ha nem nevezzük meg, ki képviseli őket (pl. egy zöldfelületi kolléga, egy kertész, egy iskolakerti pedagógus, egy helyi természetvédő egyesület), akkor ez a szempont minden egyeztetésen kimarad, és a döntés után derül ki, hogy a locsolás, a komposzt vagy a talaj kérdését senki nem tette ki a tárgyalóasztalra.

Tipp: a meghívóban ne csak azt írd le, mit szeretnél tőlük, hanem azt is, miért éri meg nekik eljönni.

5. Feladat – Partnerek

A te településeden kiket lehet bevonni a gondolkodásba? Sorold fel!

Tipp: írj mellé egy ötödik oszlopot magadnak: Ki az, akit ki szoktunk hagyni? Pl. a közétkeztető cég szakácsa, a piaci árus, és azok a lakók, akiknek a legkevesebb idejük van eljönni egy délelőtti fórumra.

Szereplőcsoport	Név, szervezet	Mit tud hozzátenni?	Ki tartja vele a kapcsolatot?
Közszféra (hivatalon belül is!)			
Gazdasági szereplő			
Civil, lakossági			
Tudás, oktatás			

Mások hogy csinálják?

A **KÖZÖS** egy közösségi élelmiszerpont Budapest 19. kerületében, Wekerletelepen, ahol kertészkedési és főzőfoglalkozásokat tartanak, és ahol a helyi termék, a közös tanulás és a szomszédsági kapcsolatok egy helyen találkoznak.

A kérdés, ami miatt ide került ez a példa: kiket vonnak be programadóként?

- helyi kertészek és kertészeti szakemberek (vetés, palánta, komposzt),
- szakácsok és élelmiszer-feldolgozók (tartósítás, savanyítás, maradékfőzés),
- termelők a város körüli térségből (bemutatkozás, közvetlen értékesítés),
- pedagógusok és óvodapedagógusok (gyerekfoglalkozás, iskolakerti kapcsolat),
- civil szervezetek és élelmiszermentők,
- kutatók, akik a tanulságokat visszaforgatják a szakpolitikába,
- maguk a lakók, akik a saját tudásukat (recept, hagyomány, technika) hozzák.

Tanulság: a közösségi élelmiszerpont egy helyszín, amely programokat vonz. Az önkormányzattól ehhez általában nem pénz kell, hanem hely, engedély, közművek, nyilvánosság és kapcsolatépítés.

Élelmezéspolitikai tanácsok és hálózatok

Sok városban formalizálták ezt az együttműködést. Az ilyen testület (élelmezéspolitikai tanács, food policy council, élelmezéspolitikai hálózat) egy állandó kerekasztal, ahol a négy szereplőcsoport rendszeresen találkozik.

Néhány példa:

- **Berlin** (Ernährungsrat Berlin): civil kezdeményezésként indult, és a város élelmiszer-stratégiájának kidolgozásában lett partner.
- **Gent** (Ghent Food Council): a városi élelmiszer-politika tanácsadó testülete, amelyet a város hívott életre, és amelynek a szakmai összetételét a város állítja össze.
- **Toronto** (Toronto Food Policy Council): a világ egyik legrégebbi, 1991 óta működő testülete, amely az egészségügyi hivatal mellett működik. Jó példa arra, hogy egy tanács akkor is fenntartható, ha nincs döntési jogköre, viszont van titkársága és gazdája a hivatalban.
- **Budapest Főváros**: a Körforgásos Gazdaság és Fenntartható Élelmezés témakörének önálló szervezeti egységbe emelése maga is intézményesülési lépés. Emellett cél a Fővárosi Élelmezésügyi Kerekasztal működésének elindítása, amely a hivatal, a kerületek, a civilek, a termelők és a kutatók egyeztetésének terepe, és szerepet kap a Fenntartható Fővárosi Élelmezésügyi Stratégia előkészítésében is.

Mitől működik egy ilyen testület? A nemzetközi tapasztalatok alapján öt kérdésre kell előre válaszolni:

1. **Mandátum:** Tanácsadó vagy döntéshozó? Ki kéri ki a véleményét, és mikor? Ha erre nincs válasz, a testület egyeztető fórummá szelídül.
2. **Gazda a hivatalban:** Van-e titkárság, akár csak egy fél státusz? A titkárság nélküli tanács általában egy éven belül kifullad.
3. **Összetétel és beleszólás:** Ki ül ott, kinek van szavazata, és hogyan kezelik az összeférhetetlenséget?
4. **Kapcsolat a döntéshez:** Melyik bizottsághoz, melyik előterjesztéshez, melyik tervezési dokumentumhoz kötődik a munkája?
5. **Finanszírozás:** Projektpénzből vagy költségvetési sorból? Az előbbi az induláshoz jó, a fennmaradáshoz nem.

És miért kell az integrált szemlélet? Mert a szakpolitikák külön-külön nagyon gyakran kioltják egymást. A nemzetközi elemzések öt fogalmat különböztetnek meg, és érdemes ezeket használni akkor is, amikor egy önkormányzati anyagot írunk:

- **Integráció**: a több szakterületet érintő szempont beépül minden érintett szakpolitikába;
- **Konzisztencia**: az egyes eszközök nem dolgoznak egymás ellen;
- **Összhang** (alignment): a különböző szintek és ágazatok közös célok felé mutatnak;
- **Koordináció:** van intézményes mechanizmus, amelyben ezt rendszeresen egyeztetik;
- **Konvergencia**: idővel hasonló megoldások terjednek el.

A gyakorlatban a leggyakoribb hiba a sorrend felcserélése. Integrált stratégiát írunk koordinációs mechanizmus nélkül.

Konyha · kert

6. Feladat – Helyi kezdeményezések

Vannak-e a településeden olyan kezdeményezések, programok, amelyek jól illeszkednének egy fenntartható és biztonságos élelmezési rendszerbe?

Tipp: Gondolj ilyenekre: iskolakert, óvodakert, közösségi kert, ételmaradékok gyűjtése és hasznosítása, bevásárlóközösség, termelői piac, sulipiac, komposztálási program, közösségi konyha, szociális szövetkezet, helyitermék-védjegy, nyugdíjasklubok főzőköre.

Kezdeményezés	Ki csinálja?	Mi kellene, hogy nagyobb legyen?	Mit adhat ehhez az önkormányzat?

Mások hogy csinálják?

A **Perma Gang Project** egy ferencvárosi belső gangon, néhány négyzetméteren indult kísérletként: megél-e városi körülmények között egy működő ökoszisztéma. Mostanra a csapat óvodákban, iskolákban, gyermekotthonokban, közösségi kertekben és önkormányzati területeken végez permakultúrás oktatást, tervezést és fejlesztést, többek között a terézvárosi Rózsa közösségi kert szakmai vezetőjeként, ahol több tucat parcellagazdával közösen alakítják a kertet. A Fővárosi Önkormányzat finanszírozásával egy permakultúrás balkonkertészeti program indult kispesti lakosoknak. A hathetes tanfolyamon a mindenféle előképzettség nélküli résztvevők megtanulták, hogyan tudnak működő balkonkertet felépíteni és egészséges élelmiszert termelni otthon.

Amit egy önkormányzat ebből átvehet:

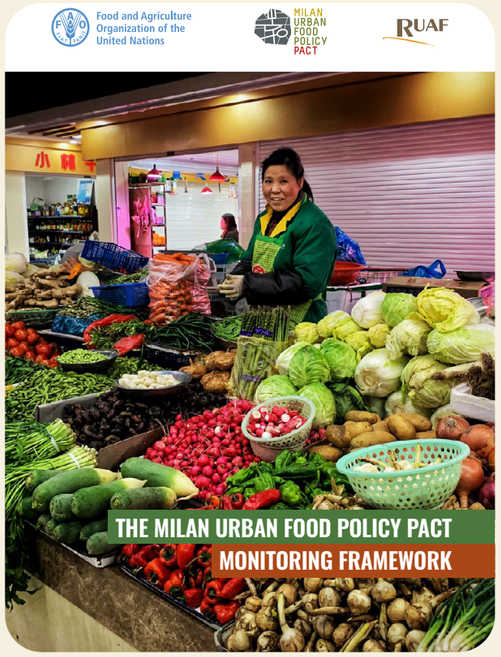
- Az óvodakert a legjobb belépő. Kicsi, olcsó, gyorsan látható, és három csoportot mozgat egyszerre: a gyerekeket, az óvodapedagógusokat és a szülőket.
- A vízgazdálkodás a kulcskérdés, nem a növény. Esővízgyűjtés, komposzt, talajélet: ezek nélkül a kert akár egy nyár alatt kiszárad.
- A szakmai vezetés megvásárolható, a közösség nem. Tervezőt lehet szerződtetni, de a gondozó közösséget előre kell találni, különben a locsolás az önkormányzatra marad. Rengeteg ilyen sérülékeny közösség várja a lehetőséget, például egyszülős családok.
- Céges önkéntesség mint erőforrás. Több ilyen fejlesztés a vállalati csapatépítő és az önkéntes programokra épült. Ez valódi, igénybe vehető munkaerő és eszközforrás, amelynek a szervezése viszont önkormányzati koordinációt igényel.

V. Kikkel lehet együttműködni tágabb környezetben?

Milánói Városi Élelmezéspolitikai Paktum (Milan Urban Food Policy Pact)

2015-ben, a milánói világkiállítás alkalmából városok egy csoportja megállapodott abban, hogy fenntarthatóbb, igazságosabb és egészségesebb városi élelmiszerrendszereket épít. Ebből lett a Milánói Paktum, amelyhez mára a világ minden részéről mintegy 300 város csatlakozott.

Miért jó ez egy önkormányzatnak?

- **Keretet ad.** A Paktum cselekvési kerete hat területre bontja a munkát: kormányzás, fenntartható étrend és táplálkozás, társadalmi és gazdasági egyenlőség, élelmiszer-termelés, ellátás és elosztás, valamint élelmiszer-veszteség és pazarlás. Ha nincs saját ötleted egy stratégiához, ez a legjobb vázként használható.
- **Mutatószámokat ad.** A Paktumhoz tartozó indikátorkészlet segít abban, hogy ne csak célokat, hanem mérhető vállalásokat is írjunk.
- **Legitimációt ad.** A csatlakozás képviselő-testületi döntés, ami önmagában napirendre emeli a témát, és hivatkozási alap lesz a későbbi előterjesztésekben.
- **Példatárat és díjat ad.** A Milan Pact Awards évente díjazza és dokumentálja a városi jó gyakorlatokat. Ez ingyenes, kereshető megoldástár.

Mit nem ad? Pénzt. A Paktum politikai keret, nem támogatási program. Viszont a legtöbb európai pályázatban előnyt jelent, ha a település már tagja egy ilyen hálózatnak.

Ezenkívül érdemes ismerni:

Nemcsak a nagy nyugati városok járják ezt az utat. A FoodCLIC projektben a romániai Brassó várostérsége Budapesthez hasonlóan végigcsinálta a helyzetfeltárástól a kipróbálásig tartó folyamatot (ld. a VI. fejezet elején). 2024-től pedig Wrocław, Tirana és Tbiliszi is csatlakozott, hogy saját élelmezési jövőképet és cselekvési tervet dolgozzon ki. A régiós városokkal való tapasztalatcsere gyakran hasznosabb, mint a nyugati példák átvétele: hasonló a közigazgatási háttér, a forráshelyzet és a közétkeztetés öröksége.

Eurocities és ICLEI (városhálózatok, önálló élelmezési munkacsoporttal), a CityFood program, a FoodCLIC európai élelmezéspolitikai hálózati platformja (European Platform for Food Policy Networks), valamint uniós szinten a Food 2030 keret és a klímasemleges városok missziója.

MILAN URBAN FOOD POLICY PACT

7. Feladat – Hálózatok

Van olyan téma, amelyben a te településed rendszeresen együttműködik más önkormányzatokkal, régiókkal, országokkal? Sorold fel!

Együttműködés (partner, hálózat, testvérváros)	**Téma**	**Kapcsolattartó nálunk**	**Be lehetne-e vinni az élelmezést?**

Tipp: a legtöbb önkormányzatnál már létezik hulladékgazdálkodási társulás, turisztikai egyesület, LEADER helyi akciócsoport, klímahálózati tagság vagy testvérvárosi kapcsolat. Az élelmezés szinte mindegyikbe beilleszthető új projektelemként, új szervezet alapítása nélkül.

Mások hogy csinálják?

Amszterdami várostérség: Az élelmezési munkát nem egyetlen város, hanem a központi város és a környező települések együtt viszik: közös a helyzetfelmérés, közösek a célok, és külön figyelnek az agglomerációs termőterületek megőrzésére. A tanulság, hogy a városhatár élelmezési szempontból értelmetlen vonal: a termelés kint van, a fogyasztás bent.

VI. Hogy kezdjek neki?

Hogyan jutunk el az ötlettől a tervig?

Mit csináltunk a budapesti víziós és stratégiaalkotó munkában?

Az EU-s finanszírozású FoodCLIC projekt keretében a budapesti munka négy lépésben haladt, és ez bármelyik településen kisebb léptékben is megismételhető.

1. lépés: Helyzetfeltárás. Összeszedtük, mi van: ki termel, ki dolgoz fel, ki árul, ki étkeztet, ki ment ételt, hol vannak az önkormányzati eszközök. Aztán megkerestük a hiányokat: kik nincsenek benne a képben, és mely döntési pontokon akad el a folyamat. Ez részben asztali munka, de a helyi szereplőkkel folytatott beszélgetés nélkül nem működik.

2. lépés: Közös jövőkép (vízióalkotás). A résztvevők nem problémákat soroltak fel, hanem azt fogalmazták meg, milyen legyen a település élelmezése 10-15 év múlva. Konkrétan: mit eszik egy gyerek a menzán, hol vásárol egy nyugdíjas, menynyit keres egy kistermelő, mi lesz a maradékkal. A jövőkép azért fontos, mert a szereplők egyetértése a jövőről általában könnyebb, mint a jelenről.

3. lépés: Visszafelé tervezés és priorizálás. A jövőképből visszafelé haladva kerestük meg a köztes lépéseket, majd rangsoroltuk őket. (Melyik a legfontosabb, és melyiket a legkönnyebb megvalósítani?)

4. lépés: Kisléptékű kipróbálás és tanulás. A FoodCLIC Projekt nyolc várostérségében összesen 32 valós beavatkozás indult, hogy tanulni lehessen belőlük. Budapesten többek között egy ételmentő platform fejlesztése (etelmentes.hu), a kispesti permakultúrás balkonkertészeti program, és a wekerlei KÖZÖS-Konyha-Kert közösségi foglalkozásai tartoztak ide. A tanulságokat menet közben, strukturáltan visszaforgattuk a tervezésbe (ún. reflexív monitoring folyamatok során).

Priorizálási módszertan (használható egy 2-3 órás műhelyen)

Minden felmerült ötletet öt szempont szerint pontozz 1-től 5-ig, majd beszéljétek meg a szélsőségeket:

Szempont	Kérdés
Hatás	Hány embert érint, és mekkora a változás az életükben?
Megvalósíthatóság	Meg tudjuk-e csinálni 12 hónapon belül a mai jogi és pénzügyi keretek között?
Befogadás	Eléri-e azokat, akiknek a legnagyobb szükségük van rá, vagy csak az aktívakat?
Kapcsolódás	Más önkormányzati célokat (klíma, szociális, oktatás, gazdaság) is szolgál-e?
Gazda	Van-e konkrét személy vagy szervezet, aki holnap elkezdi?

Két gyors szabály a műhelyre: (1) ami a gazda szempontjából 1-est kap, az nem kerülhet be az első körbe, bármilyen jó ötlet; (2) az első körbe legfeljebb három dolog kerüljön.

8. Feladat – Akcióterv

Van olyan ötleted, amit meg lehetne csinálni? Töltsd ki rá a táblázatot!

Az ötlet egy mondatban

Melyik problémára ad ez választ?

Kinek jó? (kiket érint)

Mi a legelső lépés (30 napon belül)?

Mi kell hozzá? (hely, pénz, engedély, ember)

Ki a gazdája a hivatalban?

Kik a partnerek?

Mi a testületi vagy vezetői döntés, ami ehhez kell?

Miről fogjuk tudni fél év múlva, hogy sikerült-e?

Mi a legnagyobb kockázat, és mi a B terv?

Honnan szerezzünk forrásokat?

Először is: nem minden a pénz

A tapasztalat szerint az első két év beavatkozásainak többsége nem a pályázati pénz mennyiségén múlik, hanem a hozzáférésen. Az önkormányzat tud adni területet, helyiséget, közművet, közterület-használati engedélyt, intézményi kapcsolatot, nyilvánosságot, munkaidőt és adatokat. Ezek mind forrásnak számítanak, és pályázatnál önerőként vagy természetbeni hozzájárulásként el is számolhatók.

Ugyanakkor az is igaz, hogy költségvetés nélkül a stratégia csak írott malaszt. A nemzetközi élelmezésbiztonsági kutatások ugyanezt mutatják nagyobb léptékben: a Ceres2030 kutatás 2020-ban kiszámolta, hogy az éhezés fenntartható felszámolásához az adományozó országoknak 2030-ig évente nagyjából 14 milliárd dollárral többet kellene erre fordítaniuk, az utódkezdeményezés, a Hesat2030 pedig országonként bizonyítékokra épülő, beárazott útiterveket készít. A tanulság egy magyar településre is igaz: a célok akkor mozdulnak, ha konkrét, beárazott lépésekhez kötjük őket, nem pedig általános szándéknyilatkozathoz. Aki tudja, mennyibe kerül, az tud finanszírozót keresni hozzá.

Hová lehet fordulni?

Hazai és uniós operatív források

- TOP Plusz helyi gazdaságfejlesztési és településfejlesztési kiírásai (pl. Szigetmonostoron a közétkeztetés fejlesztésére ld. források).
- KEHOP Plusz (hulladék, biohulladék, klímaadaptáció), zöldfelületi és csapadékvíz-programok.
- Magyar Falu Program, vidékfejlesztési és LEADER / helyi akciócsoport forrásai kisebb településeknek, közösségi kertekhez, piacfejlesztéshez.
- Agrár- és vidékfejlesztési támogatások a termelői oldalon (rövid ellátási lánc, piacra jutás, feldolgozás).

Európai együttműködési és kutatási programok

- Interreg Europe / Interreg Duna, Közép-Európa (városi farm, közösségi kert, jó gyakorlatok átvétele; ilyen volt a CoFarm4Cities Óbudán).
- Horizon Europe projektek partnerségei (ilyenek a FoodCLIC és a SchoolFood4Change projektek is). Az önkormányzat általában konzorciumi partnerként vagy társult városként lép be, nem pedig főpályázóként.
- EU-missziók (klímasemleges városok, talaj), LIFE, Erasmus+ (iskolai és képzési elem), EIT Food.
- Visegrádi Alap, EGT és Norvég Finanszírozási Mechanizmus, testvérvárosi pályázatok.
- Piaci cégek pályázatai: bankok, telekommunikációs cégek is rendszeresen támogatnak fenntarthatósági projekteket.

Nem pályázati források

- A meglévő közétkeztetési költségvetés átrendezése. Ez a legnagyobb tétel a legtöbb településen. Nem kell hozzá több pénz, csak más kiírás és más szerződés.
- Vállalati önkéntesség és CSR. Kerti fejlesztésnél, eszköznél, palántabeszerzésnél bevett gyakorlat (lásd a Perma Gang és a Budapest Bike Maffia példáit).
- Adomány, felajánlás, szövetkezeti és közösségi finanszírozás, helyi vállalkozói kör.
- Élelmiszer-felajánlások és mentett élelmiszer (Magyar Élelmiszerbank, kereskedelmi láncok helyi egységei).
- Megtakarítás mint forrás: kevesebb kidobott étel, kisebb biohulladék-mennyiség, alacsonyabb szállítási költségek.

9. Feladat – Források

A településeden milyen forrásokat lehetne bevonni? Milyen pályázatokon tudna indulni az önkormányzat? Sorold fel!

Forrás típusa	Konkrét program vagy partner	Mire használnánk?	Mi a következő lépés, és mikor?
Pályázati			
Saját (vagyon, munkaóra, helyiség)			
Vállalati, adományozói			
Átrendezéssel felszabaduló			

Mások hogy csinálják?

A **Budapest Bike Maffia** 2011-ben önkéntes kezdeményezésként indult: biciklisek osztottak szendvicseket utcán élő embereknek. Majd saját farmot nyitottak egy zártkerti részen. Amit itt megtermelnek, az a rászorulóknak készülő szendvicsekbe és az asztalukra kerül. A finanszírozás kevert: önkéntes munka, saját kávézó bevétele, vállalati csapatépítő és CSR-programok, valamint termelői felajánlások (egy szentesi zöldségtermelő szövetkezet például több száz palántával és rendszeres zöldségellátmánnyal segíti a programot). A farm közben közösségi és kulturális térként is működik.

Tanulság: a fenntartható finanszírozás majdnem mindig vegyes finanszírozás. Egyetlen pályázatra épített program a pályázat végével véget ér; a három-négy lábon álló program mindent túlél.

BIKE MAFFIA farm

Mások hogy csinálják?

A **Gazda–Molnár–Pék** (GMP) hálózatot kézműves pékek indították el, akik úgy gondolták, hogy a jó kenyér a gabonatáblán kezdődik. Olyan lisztből akartak sütni, amely helyben terem, magas tápértékű, és vegyszerek nélkül állítják elő. Ezért olyan gazdákat kerestek, akik vállalták a tájfajták és régi gabonák ökológiai termesztését, és rávették őket, hogy kőmalommal maguk őröljék a lisztet. Így állt össze egy termelőt, molnárt és pékет összekötő rövid ellátási lánc, amelyet az ESSRG kutatói is kísértek.

Mit adhat ehhez egy önkormányzat? Piacot és árusítóhelyet a helyi pékeknek és termelőknek, helyi kenyeret a közétkeztetésben és az önkormányzati rendezvényeken, bemutatkozási lehetőséget, valamint kapcsolatot a környező falvak gazdáival.

A film: A hálózatról készült *Az élő kenyér* című dokumentumfilm gazdákat és pékeket követ, akik a gabonától a kenyérig a teljes láncot maguk viszik. Megtekinthető az ESSRG YouTube-csatornáján. Vitaindítónak is jó egy lakossági fórumon vagy képviselő-testületi tájékoztatón, például ezekkel a kérdésekkel: Honnan származik a településen sütött kenyér gabonája? Mi kellene ahhoz, hogy a helyi pék helyi lisztből süssön? Mit tehetne ebben az önkormányzat?

AZ ÉLŐ KENYÉR

COACH Collaborative Agri-food Chains

ESSRG

VII. Összegzés

Útravalónak

Az élelmezés az a terület, ahol a lakosok azonnal érzékelik, ha az önkormányzat jól működik. Nem kell hozzá megvárni egy nagyberuházást: egy jobb menza, egy működő piacnap, egy közösségi kert vagy egy ételmentő pont hetek alatt látszik.

Nem kell mindent egyszerre. A FoodCLIC projektben részt vevő nyolc várostérség egyike sem nagy stratégiával kezdte, hanem azzal, hogy valaki összehívott egy kerekasztalt, és valaki elkezdte jegyzetelni, mi hangzott el.

Szóval nem vagy egyedül. Van kitől tanulni itthon és külföldön is, és egyre több a hálózat, amely pontosan ezért létezik.

Amit ebben a füzetben végigcsináltál

1. Feltérképezted a kapcsolódásokat: mely önkormányzati területek érintettek az élelmezésben (1–2. feladat).

2. Számba vetted a saját eszközeidet: mit csinál ma az önkormányzatod étkeztetőként, beszerzőként, földtulajdonosként, szabályozóként (3. feladat).

3. Megnevezted a problémákat az élelmiszerlánc minden szakaszán, konkrét helyi példákkal (4. feladat).

4. Összeírtad a lehetséges partnereket a négy szereplőcsoportból, a hivatalon belülieket is (5. feladat).

5. Megkerested a meglévő helyi kezdeményezéseket, amelyekre építeni lehet (6. feladat).

6. Megnézted a tágabb együttműködés lehetőségeit: hálózatok, szomszédos települések, testvérvárosok (7. feladat).

7. Kiválasztottál egy ötletet, és tervet írtál rá gazdával, első lépéssel, mutatóval (8. feladat).

8. Összeszedted a forrásokat, pályázatit és nem pályázatit egyaránt (9. feladat).

A következő három lépés, amit a füzet becsukása után érdemes megtenni:

- Egyeztetés a saját vezetőddel arról, melyik ötlet mehet tovább;
- Belső, 3-5 fős munkacsoport összehívása a hivatal különböző területeiről;
- Párbeszéd a helyi szereplőkkel, amelyen a füzet 5. feladatában felsorolt embereket hívod meg.

Mondd el a véleményed!

Szeretnénk tovább fejleszteni ezt a munkafüzetet. Ha van 2 perced, töltsd ki rövid kérdőívünket, és írd meg nekünk, mi volt hasznos, mi hiányzott.

Fogalomtár

Élelmezéspolitikai tanács (food policy council): állandó testület, ahol a hivatal, a gazdaság, a civilek és a tudás szereplői rendszeresen egyeztetnek az élelmezésről.

Élelmiszerrendszer: minden, ami az élelmiszer útjához tartozik a termeléstől a feldolgozáson, szállításon és kereskedelmen át az étkezésig és a hulladékig a szereplőkkel és a szabályokkal együtt.

Élő labor (living lab): valós helyszínen, a szereplőkkel közösen kipróbált és értékelt beavatkozások.

Helyzetfeltárás (mapping and gapping): annak felmérése, mi van, és hol vannak a hiányok.

Négyes hélix: a közszféra, a gazdaság, a civil társadalom és a tudás szereplőinek együttműködése.

Reflexív monitoring: a tapasztalatok menet közbeni, rendszeres közös értékelése és visszaforgatása a tervezésbe.

Rövid ellátási lánc: a termelő és a vásárló között legfeljebb egy közvetítő áll (termelői piac, kosárközösség, közvetlen beszállítás).

Várostérség: egy város és a vele élelmezési szempontból összekapcsolódó környező települések.

Olvasnivalók

Ez a QR-kód egy olyan oldalra visz, ahova összegyűjtöttünk számos városi élelmezési stratégiát és egyéb szakmai anyagot, amelyekben érdemes elmélyülni.

És ha ebben segítség kell?

Ezt a füzetet kutatók írták, akik ugyanezt a munkát végigcsinálták a budapesti városterségben és követték nyolc európai városterségben. Ha a füzet végére az jött ki, hogy ezt nálatok is érdemes lenne elkezdeni, szívesen dolgozunk együtt az alábbi formákban, amelyekben tapasztalatunk van:

Indító beszélgetés és helyzetfeltárás. Pár óra vagy fél nap a hivatalban: mi történik nálatok az élelmezés körül, és hol van a legkisebb erőfeszítéssel elérhető első eredmény.

Kerekasztal és párbeszédfolyamat facilitálása. A helyi szereplők összehívása és moderálása úgy, hogy ne csak az szólaljon meg mindig, aki amúgy is hangos.

Jövőkép- és stratégiaalkotás. Ugyanaz a menet, amit a VI. fejezetben leírtunk, az ötletektől a priorizáláson át a vállalható tervig.

Közétkeztetés és beszerzés átvilágítása. Mi kerül ma a tányérra, honnan, mennyiért, és hol van mozgástér a közbeszerzésben.

Mérések és adatgyűjtés. Kiinduló helyzetkép és néhány követhető mutató, hogy két év múlva legyen mihez hasonlítani.

Belső műhely a hivatalnak. Képzés és közös munka a füzetben említett 3-5 fős munkacsoport számára.

Pályázati és nemzetközi kapcsolódások. Forrástérkép, partnerkeresés, hálózati és testvérvárosi belépés előkészítése.

Az első beszélgetés mindig ingyenes, és attól is okosabbak leszünk, ha kiderül, hogy nem mi kellünk hozzá.

Elérhetőség
ESSRG – essrg.hu
Balázs Bálint (balazs.balint@essrg.hu),
Bánsági Éva, Pózner Vanda

Referenciák

American Planning Association *(2007): Policy Guide on Community and Regional Food Planning. Chicago: APA. https://planning.org/policy/guides/adopted/food.htm*

Báti A. – Umbrai L. *(2023): Eating in Budapest's Soup Kitchens. Versions and Aversions from the History of Public Catering (1860–1918). Acta Ethnographica Hungarica, 68(1), 11–32. https://doi.org/10.1556/022.2023.00020*

Bike Maffia Egyesület *(Budapest Bike Maffia): BBM Kertek és Bike Maffia Farm. https://bikemaffia.com*

Cai, H., Jain, S., Moran, D., Taherzadeh, O. *(2026): The dietary footprints and transition priorities of over 12 000 urban centers. Environmental Research Letters, 21, 164007. https://doi.org/10.1088/1748-9326/ae9328*

Carducci, B., Schneider Lecy, K., Nordhagen, S. és mtsai *(2026): Food systems performance evaluated against targets and benchmarks reveals urgent gaps and a path to 2050. Nature Food, 7(8), 802–812. https://doi.org/10.1038/s43016-026-01379-0*

Ceres2030 *(2020): Sustainable Solutions to End Hunger. Cornell University – IFPRI – IISD. Nature Research gyűjtemény. https://www.nature.com/collections/dhiggjeagd*

Csúcshegyi Városi Farm – Óbuda-Békásmegyer Városfejlesztő Nkft.*: https://obvf.hu; CoFarm4Cities (Interreg Central Europe, 2023–2026). https://www.interreg-central.eu/projects/cofarm4cities/*

FAO *(2019): The Milan Urban Food Policy Pact Monitoring Framework. Róma: FAO. http://www.fao.org/3/ca6144en/ca6144en.pdf*

FAO *(2026): Advancing Policy Coherence for Agrifood Systems Transformation – Emerging Lessons from Ten Countries. Róma: FAO.*

FAO – RUAF – MUFPP *(2021): The Milan Urban Food Policy Pact Monitoring Framework: A practical handbook for implementation. Róma: FAO. http://www.fao.org/3/cb4181en/cb4181en.pdf*

FoodCLIC projekt*: FoodCLIC Zenodo-közösség. https://zenodo.org/communities/foodclic*

Hesat2030 *(2023): Hesat2030: a global roadmap to end hunger sustainably, nutritiously and equitably. FAO – Shamba Centre for Food & Climate – University of Notre Dame. https://www.hesat2030.org*

Kleebinder, P., Candel, J., Riemer, O., Sokolkina, P., Sokolović, M. *(2026): Roadmap for a European Food Policy Council: A complementary governance framework. PLAN'EAT. Brüsszel – Berlin: EPHA – TMG Think Tank for Sustainability.https://www.researchgate.net/publication/407044130_Roadmap_for_a_European_Food_Policy_Council_A_complementary_governance_framework*

MAMZA MENZA *(2025): MAMZA MenzaReform – a Ferencvárosi Önkormányzat MenzaReform programja (FINI-modell, SchoolFood-4Change). https://mamza.hu*

Milan Urban Food Policy Pact *(2015): Milan Urban Food Policy Pact. Milánó. https://www.milanurbanfoodpolicypact.org*

Patay, D., Reeve, E., Thow, A. M., Baker, P., Farrell, P. *(2025): Whole-of-food system governance for transformative change. Nature Food, 6(7), 636–640. https://doi.org/10.1038/s43016-025-01196-x*

Perma Gang Project */ Városi Permakultúra: https://varosipermakultura.hu*

Schneider, K. R., Remans, R., Bekele, T. H. és mtsai *(2025): Governance and resilience as entry points for transforming food systems in the countdown to 2030. Nature Food, 6, 105–116. https://doi.org/10.1038/s43016-024-01109-4*

Stad Gent *(2016): From strategic to operational goals for the Gent en Garde food policy. Recommendations of the food policy council. Gent: Stad Gent.*

Szigetmonostor Község Önkormányzata *(2026): Önkormányzati közétkeztetési célokat szolgáló fejlesztés Szigetmonostoron. TOP_PLUSZ-6.1.1-21-PT1-2022-00020. https://szigetmonostor.hu/onkormanyzati-kozetkeztetesi-celokat-szolgalo-fejlesztes-szigetmonostoron/*

Umbrai L. *(2025): Az éhes Budapest. A lakosság élelmezése a fővárosban az első világháború alatt. Budapest: Budapest Főváros Levéltára – HUN-REN BTK TTI.*

Fotójegyzék

2. oldal: Unsplash

4. oldal: Gent en Garde, Feeding Bristol, Glasgow Food Growing Strategy

5. oldal: Fortepan

9. oldal: Mamza Menza, Egyed Péter, Unsplash

12. oldal: Óbuda-Békásmegyer Városfejlesztő Nonprofit Kft.

15. oldal: Cascais Ambiente

17. oldal: Unsplash

19. oldal: Főpolgármesteri Hivatal

21. oldal: Lőrinczi István

22. oldal: RUAF, FAO and the MUFPP

23. oldal: Unsplash

24. oldal: Holbis Emőke

26. oldal: CoFarm4Cities Project

28. oldal: Budapest Bike Maffia

29. oldal: Pipacs Pékség, ESSRG

31. oldal: ESSRG

MI KERÜL AZ ASZTALRA?
Munkafüzet önkormányzatoknak
a helyi élelmezés átalakításához

Szerzők:
Balázs Bálint
Bánsági Éva
Pózner Vanda
(ESSRG)

Kiadványszerkesztés, grafika:
Nagy Réka Klára

© 2026 Balázs B., Bánsági É., Pózner V., ESSRG

Kiadó:
ESSRG, Budapest, 2026

Nyomda:
Digital Press

Licenc: Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! 4.0 Nemzetközi (CC BY-NC 4.0) licenc alatt érhető el.

A kiadványban szereplő fotók a fotójegyzékben jelölt szerzők engedélyével jelennek meg.

Ajánlott hivatkozás: Balázs B., Bánsági É., Pózner V. (2026): Mi kerül az asztalra? Munkafüzet önkormányzatoknak a helyi élelmezés átalakításához. ESSRG, Budapest.
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23299577

Funded by
the European Union

A FoodCLIC projekt az Európai Unió Horizont Európa kutatási és innovációs programjából kapott támogatást (támogatási szerződés száma: 101060717). A kifejtett nézetek kizárólag a szerzők nézetei, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Európai Kutatási Végrehajtó Ügynökség (REA) álláspontját.

